

1Thesszalonikai levél

Szerző:

Az 1Thessz-át bizonyosan Pál írta, abban már korántsem lehetünk annyira biztosak, hogy hol és mikor tette ezt. Az viszont biztos, hogy ez az Újszövetség legrégebben keletkezett irata.

Keletkezés ideje, helye:

Kétféle javaslat van. Az egyik elgondolás, az un. korai datálás, a levelet a 40-es évekre helyezi. Ezen álláspont képviselői álláspontjukat a Fil 4,15-re alapozzák, ill. a Claudius féle zsidóüldözéseket *Dio Cassius* nyomán 41-re datálják. Ezzel szemben a kései datálás érvei a következők: Pál második missziós útján alapította meg a gyülekezeteket Filippiben, Thesszalonikában, Korinthusban és Galáciában. Timóteus később követi Athénba, innen küldi vissza a thesszalonikai gyülekezethez, melyet elhagyni kényszerült (1Thesz 3,1k.6), hogy hozzon, és vigyen híreket. Hogy hol tartózkodott Pál a levél megfogalmazása idején, azt pontosan nem tudjuk, csak feltételelesen következtethetünk rá, hogy talán Korinthusban (esetleg Efezusban) írta azt, mivel az ApCsel 18,5 szerint Timóteussal, akit Athénból visszaküld a gyülekezethez (1Thesz 3,1k), ismételen itt találkozik, az 1Thesz 3,6-ban pedig éppen Timótheus visszaérkezéséről olvashatunk. Ennek időpontja pedig, ugyancsak az ApCsel 18,2k beszámolójából kiindulva 50 lehetett. Valószínűbbnek látszik a második álláspont, tehát Korinthus, 50-ben.

Címzettek:

Thesszalonika városa Macedónia provincia fővárosa volt (kb. 50.000 lakossal), prokonzuli székhely. A várost Kr.e. 315-ben alapították a Thesszália feletti győzelem emlékére, más vélemény szerint 316-ban alapította Cassander, Nagy Sándor hadvezére, és nevét feleségéről kapta a város, aki Sándor féltestvére volt. Amikor Kr.e. 146-ban Macedónia római provincia lett, Thesszalonikát teszik meg fővárossá, vagyis a római adminisztráció központjává. Kiváló földrajzi adottságainak is köszönhető a város gyors fejlődése (termikus öböl, via Egnatia, ill. innen indultak utak északra, a balkáni és Duna-völgyi területek felé). Ennek megfelelően fontos kulturális szerepet töltött be és vallási központtá is vált. A levélből kiderül, hogy a gyülekezet tagjai alapvetően pogánykeresztyének voltak (1Thesz 1,9k), de az sem zárható ki, hogy zsidó tagjai lettek volna. A kívülről érkező üldöztetések mellett, a gyülekezetet belső kétségek is gyötörték, erre utal a levél központi témája is, a parúzia késlekedéséről (1Thesz 4,1-5,11).

Felhasznált tradíciók:

Az 1,9k-ben egy őskeresztyén missziós tradíció jelenik meg, a 4,16k-ben és az 5,2k-ben két Jézushoz visszanyúló hagyományt fedezhetünk fel.

A levél teológiája:

A levél kiindulási pontját az 1Thesz 1,9k fogalmazza meg, ahol egy őskeresztyén missziói tradíció jelenik meg (nyelvi sajátosságok), a gyülekezet tagjai megtértek a bálványok imádatától Istenhez és várják a mennyekből visszatérő Jézust (vö. Róm 11,26k; Fil 3,20k). A levél központi témáját az 1Thesz 4,1-5,11 találjuk. Pál ebben a részben feltehetőleg a

gyülekezet aktuális, konkrét kérdéseire ad választ, amelyeket Thimótheus által tettek fel neki, valószínűleg erre utal a szövegben három alkalommal is előforduló $\pi\epsilon\rho\acute{\iota}$ (4,9.13; 5,1). A kételkedést néhány gyülekezeti tag váratlan halála hívta életre, ez készteti arra Pált, hogy az Úr visszajövetelének idejéről és cselekedeteiről írjon a gyülekezetnek. Jóllehet az alapvető keresztyén tanításokkal tisztában voltak, miként kell Istennek tetsző módon élniük (már a 3,12k-nek ez a fő témája lásd továbbá 4,1), miként köszöntenek majd be a végidő eseményei (5,1k), azért még akadtak hiányosságok ezen a téren is (3,5). Bizonyosan ezzel áll összefüggésben az is, hogy Pál olyan gyakran hivatkozik tanítói tevékenységére a gyülekezetben (1,5.9; 2,1kk.8kk.13; 3,3kk; 4,1k.9.11; 5,2). A levél teológiai bázisát a kiválasztottság tudata adja (1Thesz 1,4; 2,12; 4,7; 5,9.24).

A levél egysége:

Az 1Thesz 2,14-16-ben egy Páltól szokatlanul éles polémia jelenik meg, gyakorlatilag az antik világban ismert módon nyilatkozik a zsidóságról. Ez az oka annak, hogy néhány kutató ezt későbbi betoldásként értelmezte.

2Thesszalonikai levél

Szerző:

A levél páli szerzettetése a 19. század elején kérdőjeleződött meg, majd *W. Wrede* nevéhez kötődik az a máig széles körben elfogadott álláspont, miszerint a 2Thesz szerzője az első levelet, mint irodalmi mintát használta fel. Alapvető eltérés figyelhető meg a levelek eszkatológiai tanításában és ezzel kapcsolatosan abban is, hogy a második levél csupán ezt az egy témát tárgyalja, ami ugyancsak idegen a Páltól. Míg az első levelet a közvetlen közel álló vég hatja át, addig a 2Thesz szerzője éppen az ellen emeli fel szavát, „mintha az úr napja már közvetlenül itt volna” (2Thesz 2,2). Majd pontos menetrendet tár elénk a végidőkről (vö. 2Thesz 2,1-12), ami összeegyeztethetetlen az 1Thesz 5,2 kijelentésével. Új elemként jelenik meg a második levélben a törvénytelenység képviselője.

Miközben a második levél szerzője egyértelműen felhasználja az első levelet, úgy nyelvezetét, mint stílusát (egyes motívumok felelevenítése), valamint annak szerkezetét, számos olyan fordulattal él (17 alkalommal), ami sehol másutt nem jelenik meg az Újszövetségben, ugyanakkor hiányoznak belőle a Páltól megszokott irodalmi megoldások, mint az antithetikus megfogalmazások, diatribében álló részek és a valódi kérdések (kivétel ez alól a 2Thesz 2,5).

Keletkezés ideje, helye:

Mindebből adódóan a szerző kérdése bizonytalan. Az ismeretlen szerző esetében még az sem tűnik biztosnak, hogy Pál tanítványai közé sorolható-e. A levél keletkezésének idejéről csak egy valami állítható biztosan, a második évszázad közepén, Marcion kánonjában már szerepelt. Feltételezhetjük, hogy a levél az 1. század végén, a 2. század elején keletkezhetett és feltehetőleg Thesszalonikától földrajzilag távol, talán Kis-Ázsiában. Mások szerint viszont a levél, mint az első aktualizálása még Pál életének idejében, vagy nem sokkal halála után kellett keletkezzen. A keletkezés helyét illetően ugyancsak nagy a bizonytalanság, talán Kis-Ázsia, vagy Macedónia jöhet szóba.

A levél eredeti páli szerzősége mellett állásfoglalók szerint a levél közvetlenül az első megírása után keletkezhetett, talán néhány héttel, hónappal később (51-ben).

Címzettek:

Ha nem Páltól származó a levél, úgy azt nem írhatták a thesszalonikai gyülekezetnek, hiszen ott gyorsan kiderült volna annak pszeudoepigráf jellege, miközben az is egyértelmű, hogy ebben a kérdéses gyülekezetben az első levélnek kanonikus-normatív érvénye kellett legyen (de csak ennek? miért éppen ezt választja?). Mindezt összegezve, meglehetősen nehéz elképzelni, hogy egy Thesszalonikától távol lévő gyülekezetben, csupán egyetlen páli levél bírt tekintéllyel. Ez esetben valószínűbbnek tűnik, hogy a második levél az elsőben megszólaló tanításokat akarja világosabbá tenni a Thesszalonika beli gyülekezet számára. Másrészt, ha feltételezzük Pál szerzőségét a második levél esetében, legalább ennyire nehéz elképzelni, hogy már ekkor a thesszalonikai gyülekezetben több apostoli tekintélyt igénylő írás létezett (lásd levél zárása).

Felhasznált tradíciók:

1Thessz, valamint korai zsidó elképzelések a végidőkkel kapcsolatban.

A levél teológiája:

A levél központi témáját a 2Thesz 2,2 adja meg, nyilvánvalóan zavar támadt a gyülekezet tagjainak körében egy prófétai kijelentés következtében, mely a parúzia napjainak kezdetét hirdette. A levél alapvető tanítását a 2Thesz 2,2-12 fogalmazza meg. A szövegben profetikus-apokaliptikus motívumok jelennek meg (vö. Dan 11,36kk; Ézs 11,4), ábrázolva a végidők eseményeit, ugyanakkor az is egyértelművé válik, hogy a gonosz már most munkálkodik és csupán Isten az, aki a gonosz kiteljesedését megakadályozza. A második levél alapvető célkitűzése tehát, hogy korrigálja az első levél félreértésén alapuló tanításokat, melyek a gyülekezetben elfogadásra és követésre találtak. A 2Thesz 2,13-17 üzenete ugyanakkor rámutat arra, hogy mindez nem egy elméleti oktatás csupán az eszkatológia misztériumairól, hanem útmutatás a „most”-ra vonatkozólag.

Ellenfelek:

A tévúton járók csoportjáról megtudjuk, hogy tétlenkednek, nem úgy élnek, ahogyan az apostol azt példaképként tette, elhagyták mindennapi tevékenységüket, a rendet (τάξις vö. 2Thesz 3,6.7.11), a rendetlenségért.